

Евеліна В. Маркова*

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розкрито сутність зовнішньоекономічної діяльності як інструменту інтеграції національної економіки у світове господарство та як стратегічного чинника розвитку підприємств, що забезпечує доступ до міжнародних ринків, ресурсів і технологій. Обґрунтовано, що у довоєнний період ЗЕД України характеризувалася поступовою інтеграцією у світовий економічний простір, однак супроводжувалася структурними диспропорціями, зокрема від'ємним торговельним сальдо, імпортозалежністю та недостатнім рівнем технологічної конкурентоспроможності. Доведено, що запровадження воєнного стану спричинило глибоку трансформацію умов здійснення ЗЕД підприємств, що проявилось у руйнуванні логістичної та виробничої інфраструктури, ускладненні зовнішньоторговельних операцій, переорієнтації експортних потоків та зростанні транзакційних витрат. З'ясовано, що особливу роль почало відігравати державне регулювання ЗЕД, яке набуло антикризового та безпекового характеру і спрямоване на забезпечення критичного імпорту, стабілізацію економічних процесів та підтримку зовнішньоекономічної стійкості держави. Визначено, що в умовах воєнного стану суттєво зростає значення адаптивності підприємств до змін зовнішнього середовища, що проявляється у необхідності диверсифікації зовнішніх ринків, оптимізації логістичних маршрутів, цифровізації митних та розрахункових процедур. З'ясовано, що трансформаційні процеси у сфері ЗЕД формують нові виклики та одночасно створюють передумови для підвищення ефективності міжнародної діяльності підприємств у повоєнній перспективі. Узагальнено, що в умовах воєнного стану відбувається переосмислення механізмів реалізації ЗЕД підприємств, що вимагає диверсифікації зовнішніх ринків, адаптації логістичних моделей, цифровізації митних процедур та посилення гнучкості управлінських рішень. Практична значущість дослідження полягає у можливості використання його результатів для вдосконалення механізмів державного регулювання ЗЕД та формування адаптивних стратегій розвитку підприємств у кризових умовах.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, воєнний стан, міжнародна торгівля, державне регулювання ЗЕД, митно-тарифне регулювання, нетарифне регулювання, валютне регулювання, міжнародні розрахунки, зовнішньоекономічні контракти, зовнішні ринки, логістичні ланцюги, конкурентоспроможність підприємств, економічна стійкість, економічна безпека України.

Рис. 3. Табл. 1. Літ. 13.

DOI: 10.32752/1993-6788-2026-1-302-277-289

* ORCID: 0009-0005-1796-7204

Evelina Markova

FEATURES OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF ENTERPRISES IN CONDITIONS OF MARTIAL STATE

The paper reveals the essence of foreign economic activity as a tool for integrating the national economy into the world economy and as a strategic factor in the development of enterprises, providing access to international markets, resources and technologies. It is substantiated that in the pre-war period, Ukraine's foreign economic activity was characterized by gradual integration into the world economic space, but was accompanied by structural imbalances, in particular, a negative

---

* Mukachevo State University. Ukraine

trade balance, import dependence and an insufficient level of technological competitiveness. It is proven that the introduction of martial law caused a profound transformation of the conditions for foreign economic activity of enterprises, which was manifested in the destruction of logistics and production infrastructure, the complication of foreign trade operations, the reorientation of export flows and the growth of transaction costs. It was found that state regulation of foreign economic activity began to play a special role, which acquired an anti-crisis and security nature and was aimed at ensuring critical imports, stabilizing economic processes and supporting the foreign economic stability of the state. It was determined that in conditions of martial law, the importance of enterprises' adaptability to changes in the external environment increases significantly, which is manifested in the need to diversify foreign markets, optimize logistics routes, and digitize customs and settlement procedures. It was found that transformation processes in the field of foreign economic activity form new challenges and simultaneously create prerequisites for increasing the efficiency of international activities of enterprises in the post-war perspective. It was generalized that in conditions of martial law, there is a rethinking of the mechanisms for implementing foreign economic activity of enterprises, which requires diversification of foreign markets, adaptation of logistics models, digitization of customs procedures and increased flexibility of management decisions. The practical significance of the study lies in the possibility of using its results to improve the mechanisms of state regulation of foreign economic activity and the formation of adaptive strategies for the development of enterprises in crisis conditions.

Keywords: foreign economic activity, martial law, international trade, state regulation of foreign economic activity, customs and tariff regulation, non-tariff regulation, currency regulation, international settlements, foreign economic contracts, foreign markets, logistics chains, competitiveness of enterprises, economic stability, economic security of Ukraine.

Peer-reviewed, approved and placed: 06.08.2026

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Зовнішньоекономічна діяльність (далі — ЗЕД) підприємств відзначається важливим елементом функціонування національної економіки та інструментом її інтеграції у світовий економічний простір. У сучасних умовах ЗЕД виступає не лише каналом реалізації зовнішньоекономічних інтересів підприємств, а й чинником їхньої конкурентоспроможності та стійкості в умовах глобальної економічної турбулентності. Разом із тим функціонування ЗЕД в Україні супроводжується наявністю системних диспропорцій, зокрема структурної незбалансованості зовнішньої торгівлі, високого рівня імпортозалежності та недостатньої диверсифікації експортного потенціалу. Ці чинники обмежують ефективність інтеграційних процесів і підвищують вразливість національної економіки до зовнішніх шоків. Особливої актуальності проблема набуває в умовах воєнного стану, коли ЗЕД підприємств зазнає суттєвих трансформацій під впливом руйнування виробничо-логістичної інфраструктури, ускладнення міжнародної логістики, зростання регуляторного навантаження та переорієнтації зовнішніх ринків, що зумовлює необхідність наукового осмислення нових умов функціонування ЗЕД та визначення особливостей адаптації підприємств до кризового середовища.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. У наукових дослідженнях ЗЕД розглядається як ключовий інструмент інтеграції національної економіки у світове господарство та формування її конкурентних позицій у міжнародному середовищі [1; 4]. У працях вітчизняних науковців наголошується на її

багаторівневому характері, що проявляється у взаємодії макроекономічних механізмів державного регулювання та мікрорівневих процесів функціонування підприємств [2; 5]. Емпіричні дослідження засвідчують, що розвиток ЗЕД України у довоєнний період характеризувався поступовою інтеграцією до європейського та світового економічного простору, однак супроводжувався стійкими структурними дисбалансами зовнішньої торгівлі, зокрема переважанням імпоротної складової та формуванням від'ємного торговельного сальдо [3; 10]. У низці робіт також підкреслюється, що подібні диспропорції обмежували потенціал економічного зростання та підвищували залежність національної економіки від зовнішніх ринків [6]. Окремий науковий напрям становлять дослідження впливу воєнного стану на функціонування ЗЕД підприємств [7; 8; 11], де доведено, що повномасштабна війна спричинила системну трансформацію умов здійснення ЗЕД. Водночас у сучасних дослідженнях недостатньо висвітленими залишаються питання комплексної адаптації підприємств до змінених умов ЗЕД в умовах воєнного стану, зокрема у контексті поєднання інституційних обмежень, логістичних ризиків та трансформації державного регулювання. Саме тому актуалізується потреба подальшого наукового опрацювання особливостей функціонування ЗЕД підприємств у кризових умовах та визначення ключових напрямів підвищення їхньої стійкості.

Формулювання цілей дослідження (мета статті). Метою даної статті є теоретико-аналітичне обґрунтування особливостей ЗЕД підприємств в умовах воєнного стану та визначенні ключових трансформацій її функціонування під впливом воєнно-економічних, інституційних і логістичних чинників.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. ЗЕД у сучасних умовах набуває стратегічного значення не тільки як інструмент функціонування окремих суб'єктів господарювання, а й як один із ключових механізмів інтеграції держави до глобального економічного простору. З методологічної точки зору ЗЕД доцільно інтерпретувати як багаторівневу систему економічних відносин, що реалізується на макро- та мікроекономічному рівнях. На рівні національної економіки вона виступає інструментом формування та розвитку міжнародних економічних зв'язків, визначає напрями зовнішньоторговельної, інвестиційної, виробничої, інноваційної та науково-технологічної взаємодії між державами, забезпечуючи інтеграцію країни у світове господарство. Водночас на рівні окремих суб'єктів господарювання ЗЕД визначається як один із ключових чинників стратегічного розвитку підприємств, оскільки забезпечує доступ до міжнародних ринків товарів, послуг, капіталу й технологій, розширює можливості участі у глобальних ланцюгах створення доданої вартості, протегує диверсифікації зовнішніх ринків та підвищенню ефективності функціонування підприємств у міжнародному конкурентному середовищі.

У державному вимірі ЗЕД визначається як один із базових елементів реалізації зовнішньоекономічної політики України, яка скерована на формування конкурентоспроможної національної економіки, розширення міжнародного співробітництва та зміцнення позицій країни у світовому господарстві. Практична реалізація ЗЕД охоплює міжнародну торгівлю

товарами та послугами, розвиток виробничої кооперації, інвестиційної взаємодії, технологічного партнерства, а також спільне виконання науково-дослідних і інноваційних проєктів.

До початку повномасштабної військової агресії російської федерації зовнішньоекономічний розвиток України відзначався поступовим поглибленням економічної інтеграції з європейськими країнами, що у результаті призвело до активного розширення експортно-імпортних операцій, збільшення обсягів економічного співробітництва, реалізації міжнародних інвестиційних програм та активізації трансферу сучасних технологій. Дані процеси сприяли структурній модернізації окремих національних секторів економіки та формували передумови для підвищення конкурентоспроможності українських підприємств на світових ринках.

Враховуючи багаторівневий характер функціонування зовнішньоекономічної діяльності, її доцільно розглядати через призму двох взаємодоповнюючих рівнів. На макроекономічному рівні вона забезпечує формування та розвиток міждержавних економічних зв'язків, тоді як на рівні окремих підприємств виступає механізмом розвитку міжнародної виробничої кооперації, розширення експортного потенціалу, імпортного забезпечення виробництва, залучення іноземних інвестицій та інтеграції суб'єктів господарювання у світове конкурентне середовище [1].

Особливе значення ЗЕД має для забезпечення економічної безпеки держави. Активна участь України у міжнародному поділі праці створює умови для нарощування ВВП, модернізації виробничого потенціалу, залучення сучасних технологій, розширення інноваційної діяльності та диверсифікації зовнішніх ринків збуту. Водночас інтеграція у міжнародні економічні процеси підвищує стійкість національної економіки до зовнішніх викликів та забезпечує її адаптацію до глобальних трансформацій.

Разом із тим навіть у довоєнний період розвиток ЗЕД України супроводжувався системними диспропорціями, які обмежували ефективність міжнародної економічної взаємодії. Незважаючи на позитивну динаміку співробітництва з країнами Європейського Союзу, структура зовнішньої торгівлі залишалася недостатньо збалансованою, що проявлялося у від'ємному торговельному сальдо (див рис. 1), високій залежності від імпорту окремих товарних груп та недостатньому рівні технологічної конкурентоспроможності національного виробництва. Унаслідок цього потенціал ЗЕД не був реалізований повною мірою, хоча її роль у підтриманні економічної стабільності держави залишалася визначальною [2].

Дані рис. 2 свідчать про істотні структурні зміни у зовнішньоторговельній складовій економіки України протягом 2005–2025 рр. Незважаючи на стале зростання номінального ВВП у довгостроковій перспективі, частка експорту товарів і послуг у його структурі демонструє тенденцію до поступового скорочення: з 51,5 % у 2005 р. до 25,3 % у 2025 р. Водночас частка імпорту залишається відносно високою, коливаючись у межах 40,1–59,3 % ВВП, а в умовах воєнного стану знову перевищує 50 % ВВП, що свідчить про посилення імпортозалежності економіки.

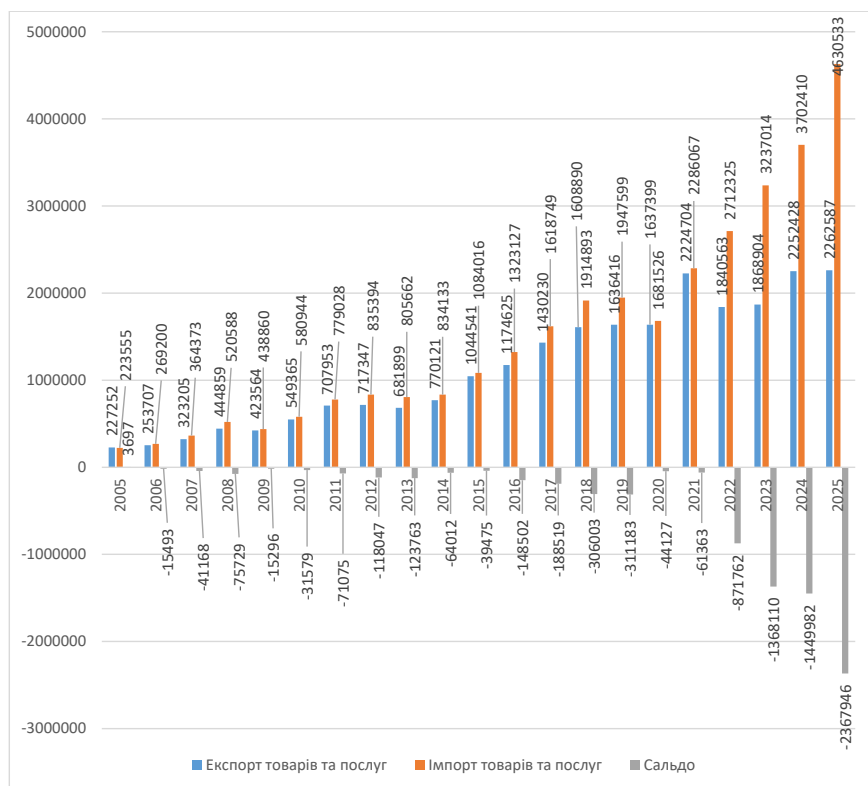

Рис. 1. Зовнішньоторговельний баланс України у 2005–2025 рр. (млн грн), сформовано на основі [3]

Аналіз динаміки сальдо зовнішньої торгівлі засвідчує переважання від'ємного значення протягом майже всього досліджуваного періоду. Якщо у 2005 р. було зафіксовано незначне позитивне сальдо (0,8 % ВВП), то вже з 2006 р. спостерігається стійкий дефіцит зовнішньої торгівлі, який після початку повномасштабної війни суттєво поглибився. Зокрема, у 2022–2025 рр. від'ємне сальдо збільшилося з –16,8 % до –26,5 % ВВП, що обумовлено одночасним скороченням експортного потенціалу та необхідністю імпорту критично важливих товарів, енергетичних ресурсів і продукції оборонного призначення. Отримані результати свідчать, що воєнний стан суттєво трансформував структуру зовнішньої торгівлі України, посиливши дисбаланс між експортом та імпортом і знизивши внесок зовнішньоекономічної діяльності у формування валового внутрішнього продукту.

Разом із тим погіршення показників зовнішньої торгівлі у воєнний період не є наслідком виключно повномасштабної військової агресії. Сучасні диспропорції значною мірою сформувалися під впливом системних проблем, які накопичувалися у сфері ЗЕД ще у довоєнний період та знизили стійкість національної економіки до зовнішніх шоків. До початку широкомасштабної

війни на розвиток ЗЕД України негативно впливала сукупність взаємопов'язаних політичних, економічних, інституційних, кадрових та виробничо-технологічних чинників.

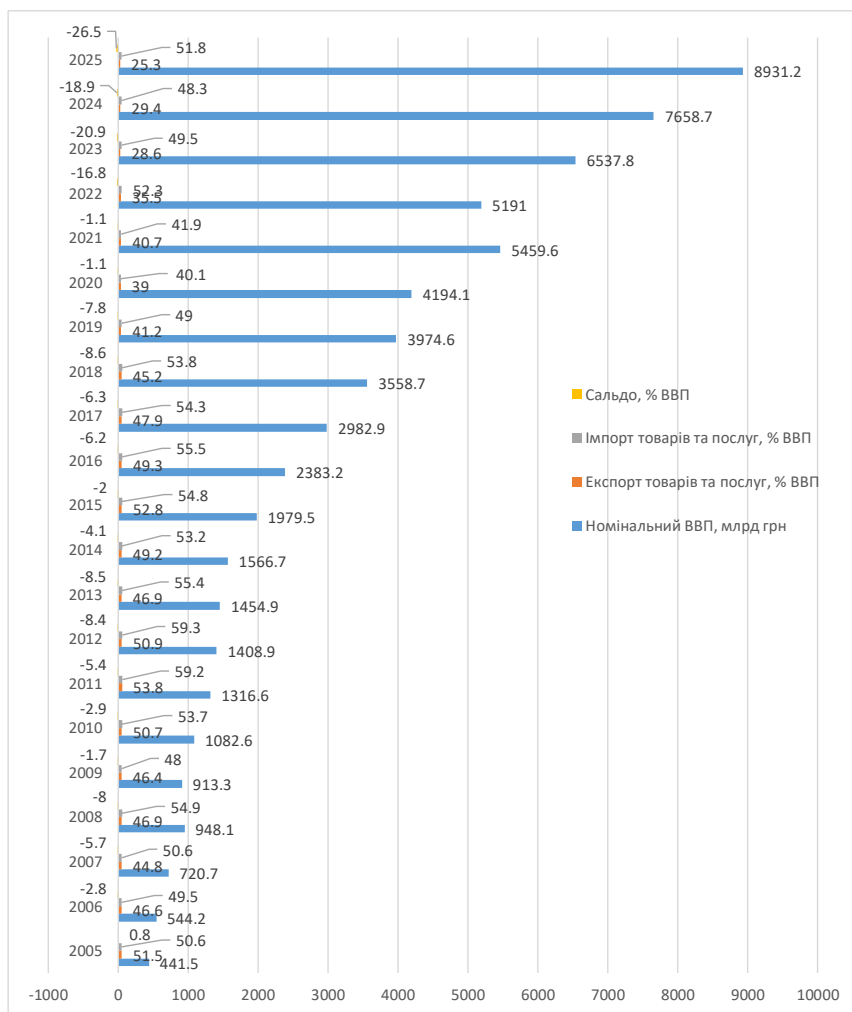

Рис. 2. Основні показники зовнішньої торгівлі України у 2005–2025 рр., % до ВВП, сформовано на основі [3]

До ключових із них належали тривала політична нестабільність, зумовлена російською агресією після 2014 року, зниження інвестиційної привабливості країни, недостатній рівень довіри до державних інститутів, дефіцит висококваліфікованих кадрів у низці галузей, активізація трудової міграції, незадовільний стан транспортної та логістичної інфраструктури, а також недостатні темпи технологічної модернізації

виробництва, що обмежувало міжнародну конкурентоспроможність української продукції [3; 4].

Накопичення зазначених структурних диспропорцій у довоєнний період значно послабило адаптаційну спроможність національної економіки та посилило її вразливість до зовнішніх шоків, що особливо проявилось в умовах повномасштабної війни. Саме це зумовило необхідність оперативного посилення державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності як інструменту стабілізації економічної системи [5].

Однією з характерних особливостей функціонування ЗЕД в умовах воєнного стану стало посилення державного регулювання експортно-імпортних операцій. Зокрема, було запроваджено спеціальні режими ліцензування та квотування окремих видів продукції, сформовано перелік товарів критичного імпорту, спрощено митні процедури для стратегічно важливих вантажів, а також тимчасово переглянуто порядок здійснення валютних розрахунків за зовнішньоекономічними контрактами [6]. Такі заходи були спрямовані на гарантування безперебійного забезпечення економіки необхідними ресурсами, підтримку обороноздатності держави та мінімізацію ризиків фінансової нестабільності [7].

Водночас запровадження зазначених регуляторних механізмів супроводжувалося суттєвим ускладненням умов здійснення ЗЕД на рівні підприємств, що вимагало швидкої адаптації їхніх організаційних, кадрових і правових механізмів до нових умов господарювання. Одночасно мобілізаційні процеси, відтік кваліфікованих працівників за кордон і кадровий дефіцит ускладнюють виконання зовнішньоекономічних контрактів та обмежують можливості підприємств щодо нарощування експортного потенціалу [7; 8]. Важливою особливістю здійснення ЗЕД в умовах воєнного стану стало посилення впливу правових і регуляторних чинників на діяльність підприємств. Крім того, постійне оновлення митного, валютного та експортного законодавства, запровадження спеціальних процедур державного контролю, а також необхідність оперативного реагування на зміни міжнародних торговельних режимів вимагають від суб'єктів господарювання високого рівня адаптивності. Додаткові труднощі виникають під час укладення та виконання зовнішньоекономічних контрактів, зокрема через обмеження міжнародної мобільності окремих категорій працівників, збільшення строків погодження документів та підвищення юридичних ризиків виконання договірних зобов'язань [9].

Після запровадження воєнного стану функціонування ЗЕД підприємств відбувається в умовах суттєвого погіршення економічного середовища. Повномасштабні бойові дії призвели до руйнування виробничих потужностей, втрати частини економічно активних територій, знищення об'єктів транспортної та портової інфраструктури, пошкодження зернових терміналів і складських комплексів, а також мінування значних площ сільськогосподарських угідь. Одночасно різко ускладнилося функціонування традиційних логістичних маршрутів через блокування морських шляхів експорту та періодичні обмеження автомобільних перевезень на західних кордонах України [5].

Додатковим фактором дестабілізації ЗЕД стало вимушене переорієнтування експортних потоків на альтернативні логістичні маршрути, що супроводжувалося суттєвим зростанням транспортних витрат, збільшенням тривалості перевезень та ускладненням організації міжнародних ланцюгів постачання. Подовження логістичних маршрутів, обмежена пропускна спроможність прикордонної інфраструктури, недостатній рівень розвитку автомобільної та залізничної мережі, несумісність залізничної колії з європейськими стандартами, дефіцит спеціалізованого рухомого складу та затримки митного оформлення істотно знизили ефективність експортно-імпортних операцій. Наслідком цього стало підвищення собівартості перевезень, порушення термінів виконання зовнішньоекономічних контрактів, зростання комерційних ризиків і, як результат, зниження конкурентоспроможності української продукції на міжнародних ринках.

Ситуація додатково ускладнювалася інституційними бар'єрами, пов'язаними із запровадженням окремими країнами ЄС тимчасових обмежень на імпорт окремих видів української агропродовольчої продукції, блокуванням прикордонних пунктів пропуску та посиленням адміністративних процедур під час здійснення транзитних перевезень. У сукупності зазначені чинники зумовили необхідність оперативної адаптації логістичних моделей підприємств, диверсифікації напрямів експорту, розвитку мультимодальних перевезень та активнішого використання альтернативних транспортних коридорів, що стало одним із ключових напрямів забезпечення стійкості ЗЕД в умовах воєнного стану [10; 11].

Зазначені чинники безпосередньо відобразилися на показниках міжнародної торгівлі. У 2022 році обсяги українського експорту скоротилися більш ніж на 20 млрд дол. США порівняно з довоєнним 2021 роком (див. рис. 1), тоді як імпорт зменшився меншою мірою через необхідність забезпечення внутрішнього ринку критично важливими товарами, енергетичними ресурсами, обладнанням і продукцією оборонного призначення. Наслідком цього стало істотне погіршення сальдо зовнішньої торгівлі, що додатково посилило макроекономічні дисбаланси та підвищило навантаження на фінансову систему держави [12].

За таких умов особливої актуальності набуває вдосконалення механізмів державного регулювання ЗЕД. Пріоритетними напрямами виступають адаптація нормативно-правової бази до умов воєнного часу, спрощення процедур здійснення експортно-імпортних операцій, цифровізація митного адміністрування, підтримка національних експортерів, а також розширення міжнародного економічного співробітництва. Важливим кроком стало приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту, що забезпечило використання єдиного транзитного документа під час перевезення вантажів територією держав ЄС, країн Європейської асоціації вільної торгівлі та інших учасників Конвенції, суттєво спростивши логістичні процеси та підвищивши ефективність міжнародних перевезень [13]. Одночасно було посилено обмеження щодо співпраці з економічними суб'єктами, пов'язаними з державою-агресором, що стало складовою політики економічної безпеки. (рис. 3).

Рис. 3. Модель адаптації ЗЕД підприємств в умовах воєнного стану, власна розробка автора

Попри масштабні виклики воєнного періоду, Україна зберігає значний потенціал для подальшого розвитку ЗЕД. Реалізація цього потенціалу потребує комплексної державної політики, скерованої на відновлення експортного потенціалу, диверсифікацію міжнародних ринків збуту,

модернізацію транспортно-логістичної інфраструктури, стимулювання інноваційної активності підприємств, підтримку експортоорієнтованого бізнесу, а також поглиблення економічного й науково-технологічного партнерства з міжнародними партнерами. Саме поєднання зазначених інструментів формуватиме передумови для підвищення стійкості національної економіки та забезпечення конкурентоспроможності українських підприємств в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Узагальнення результатів проведеного дослідження дало змогу сформувати авторську концептуальну модель адаптації ЗЕД підприємств до діяльності в умовах воєнного стану (рис. 3).

Запропонована модель відображає взаємозв'язок між ключовими дестабілізуючими чинниками зовнішнього середовища, наслідками їх впливу на функціонування ЗЕД підприємств та комплексом адаптаційних управлінських механізмів, спрямованих на забезпечення економічної стійкості та збереження конкурентних позицій підприємства в умовах високого рівня невизначеності. На відміну від поширених підходів до дослідження адаптації ЗЕД, запропонована модель передбачає інтеграцію логістичних, організаційно-управлінських, фінансово-економічних, ринково-стратегічних, інституційно-правових та інформаційно-цифрових механізмів у межах єдиної системи управління адаптаційними процесами підприємства.

Дана концептуальна модель ґрунтується на поетапному визначенні дестабілізуючих чинників, оцінюванні характеру та масштабів їх впливу на функціонування підприємства і подальшому формуванні комплексу управлінських рішень відповідно до ідентифікованих загроз. Її принциповою особливістю є системний характер реагування, за якого вибір інструментів управління визначається не окремим проявом ризику, а сукупністю взаємопов'язаних факторів, що впливають на здійснення зовнішньоекономічних операцій. З огляду на це систематизовано основні групи ризиків функціонування ЗЕД підприємств в умовах воєнного стану та визначено відповідні напрями їх мінімізації (див. табл. 1).

Варто відзначити, що дана модель адаптації та матриця ризиків свідчать, що забезпечення стійкості ЗЕД підприємств у період воєнного стану потребує комплексного підходу, який поєднує стратегічне управління ризиками, диверсифікацію ринків, логістичну гнучкість, цифровізацію бізнес-процесів і постійне вдосконалення механізмів державної підтримки. На відміну від традиційних підходів, запропонований підхід дозволяє систематизувати основні напрями адаптації підприємств та може бути використаний як практичний інструмент при формуванні стратегії розвитку ЗЕД в умовах воєнного стану.

Висновки. На основі проведеного дослідження встановлено, що ЗЕД підприємств в умовах воєнного стану набуває особливої значущості як стратегічний інструмент підтримання економічної стійкості та забезпечення функціонування національної економіки в умовах підвищеної невизначеності. Визначено, що ЗЕД є багаторівневою системою економічних відносин, яка одночасно реалізується на макро- та мікрорівнях, поєднуючи

державні механізми регулювання міжнародних економічних зв'язків із підприємницькими стратегіями виходу на зовнішні ринки, залучення ресурсів та інтеграції у глобальні виробничі ланцюги.

Таблиця 1. Матриця ключових ризиків ЗЕД підприємств в умовах воєнного стану та механізмів їх мінімізації, власна розробка автора

Група ризиків	Прояви ризику	Адаптаційні механізми
Логістичні	порушення міжнародних маршрутів перевезень, затримки поставок, зростання транспортних витрат	диверсифікація транспортних коридорів, використання мультимодальних перевезень, формування резервних логістичних маршрутів
Регуляторні	зміни митного, валютного та експортного законодавства, посилення державного контролю	моніторинг нормативно-правових змін, адаптація внутрішніх процедур до регуляторних вимог, юридичний супровід ЗЕД
Виробничі	руйнування виробничих потужностей, перебої із забезпеченням ресурсами	релокація виробництва, диверсифікація постачальників, формування страхових запасів
Кадрові	мобілізація працівників, дефіцит кваліфікованого персоналу	цифровізація бізнес-процесів, підвищення кваліфікації персоналу, автоматизація операцій ЗЕД
Фінансові	валютні дисбаланси, ускладнення міжнародних розрахунків, дефіцит оборотного капіталу	хеджування валютних ризиків, страхування ризиків, диверсифікація джерел фінансування
Ринкові	скорочення попиту, втрата окремих зовнішніх ринків, посилення конкуренції	диверсифікація експортних ринків, розвиток міжнародного партнерства, адаптація експортної стратегії

Узагальнення теоретичних положень дозволило встановити, що у довоєнний період розвиток ЗЕД України характеризувався поступовою інтеграцією у світовий економічний простір, зокрема активізацією торговельних, інвестиційних та коопераційних зв'язків із країнами ЄС. Водночас структурні диспропорції зовнішньої торгівлі, зокрема переважання імпорту над експортом, технологічна залежність та недостатня диверсифікація експортної структури, обмежували потенціал повноцінної реалізації переваг міжнародної економічної інтеграції.

Встановлено, що воєнний стан став ключовим фактором трансформації умов здійснення ЗЕД підприємств, що проявилось у руйнуванні виробничо-логістичної інфраструктури, порушенні сталих ланцюгів постачання, ускладненні транспортної логістики та зростанні вартості зовнішньоекономічних операцій. Одночасно відбулося посилення ролі державного регулювання, яке набуло антикризового та безпекового характеру, спрямованого на забезпечення критичного імпорту, стабілізацію валютного ринку та підтримання обороноздатності держави.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для вдосконалення підходів до управління ЗЕД підприємств в

умовах кризових явищ, формування адаптивних стратегій міжнародної діяльності та підвищення ефективності державного регулювання ЗЕД. Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з поглибленням аналізу механізмів логістичної трансформації, цифровізації зовнішньоекономічних процесів та оцінюванням ефективності інтеграції України у європейський економічний простір у повоєнний період.

1. Новіков О. Є., Садридін Т. Ш. Систематизація наукових поглядів щодо визначення сутності терміна «зовнішньоекономічна діяльність». Вісник Хмельницького національного університету. 2014. Вип. 2. Т. 2. С. 183–186.
2. Шупрудко Н. В. Зовнішньоекономічна діяльність України у контексті зміцнення її економічної безпеки. Ефективна економіка. 2018. Вип. 2.
3. Експорт та імпорт України. Мінфін. 2026. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/>
4. Рахман М. С., Євтушенко В. А., Рудас Д. С. Зовнішньоекономічна діяльність України з країнами ЄС. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 47. С. 39–44.
5. Кваша С., Павленко О., Вакуленко В. Наукові засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності в контексті міжнародних відносин України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 61. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-6>
6. Ішук С. О., Созанський Л. Й. Структурні зміни у товарному експорті України: ризики та перспективи для національної економіки. Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (17 березня 2020 р.). Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2020. С. 179–183.
7. Скрипник С., Процевят О., Воронова О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 38. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-47>
8. Шугалій А. Сучасні тенденції і проблеми зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах воєнного стану. Економічний вісник університету. 2023. Вип. 56. С. 65–76. <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-56-65-76>
9. Зовнішньоекономічна діяльність під час війни. URL: <https://avstudy.com.ua/zovnish-noekonomichna-diyalnist-pid-chas-vijni/>
10. Нечипорук А., Котова М., Кочубей Д. Експорт України в умовах воєнного стану. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2023. № 5. С. 18–32.
11. Бобечко А. Особливості організації зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу в умовах російсько-української війни. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 65. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-111>
12. Зеліч В. В., Матвеев М. Е. Особливості регулювання та контролю зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану: реалії сьогодення. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. Вип. 5 (5). С. 93–97.
13. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-ХІІ. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>

1. Novikov, O. Ye., & Sadrudinov, T. Sh. Systematyzatsiia naukovykh pohliadiv shchodo vyznachennia sutnosti termina «zovnishnoekonomichna diialnist». Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. 2014. Issue 2. Vol. 2. Pp. 183–186.
2. Shuprudko, N. V. Zovnishnoekonomichna diialnist Ukrainy u konteksti zmitsnennia yii ekonomichnoi bezpeky. Efektyvna ekonomika. 2018. Issue 2.
3. Eksport ta import Ukrainy. Minfin. 2026. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/>
4. Rakhman, M. S., Yevtushenko, V. A., & Rudas, D. S. Zovnishnoekonomichna diialnist Ukrainy z krainamy YeS. Infrastruktura rynku. 2020. Issue 47. Pp. 39–44.
5. Kvasha, S., Pavlenko, O., & Vakulenko, V. (2024). Naukovi zasady rozvytku zovnishnoekonomichnoi diialnosti v konteksti mizhnarodnykh vidnosyn Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. Ekonomika ta suspilstvo, (61). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-6>

6. Ishchuk, S. O., & Sozanskyi, L. Y. Strukturni zminy u tovarnomu eksporti Ukrainy: ryzyky ta perspektyvy dlia natsionalnoi ekonomiky. Business analytics in foreign economic activity management: Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference (17 March 2020). Kyiv: DP "Informatsiino-analitychne ahentstvo", 2020. Pp. 179–183.
7. Skrypnyk, S., Protseviat, O., & Voronova, O. Osoblyvosti rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2022. Issue 38. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-47>
8. Shuhaliy, A. Suchasni tendentsii i problemy zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstv v umovakh voiennoho stanu. *Ekonomichniy visnyk universytetu*. 2023. Issue 56. Pp. 65–76. <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-56-65-76>
9. Zovnishnoekonomichna diialnist pid chas viiny. URL: <https://avstudy.com.ua/zovnishnoekonomichna-diyalnist-pid-chas-viiny/>
10. Nechyporuk, A., Kotova, M., & Kochubei, D. Eksport Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*. 2023. No. 5. Pp. 18–32.
11. Bobechko, A. Osoblyvosti orhanizatsii zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstv ahro-biznesu v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2024. Issue 65. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-111>
12. Zelich, V. V., & Matveiev, M. E. Osoblyvosti rehuliuвання ta kontroliu zovnishnoekonomichnoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu: realii sohodennia. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*. 2023. Issue 5 (5). Pp. 93–97.
13. Law of Ukraine "On Foreign Economic Activity" (1991, April 16, No. 959-XII). Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>